

Folkeopplysning om drap

Pål Grøndahl kunne nok gjort boken *Om drap* både mer akademisk (les: tørrere) og mer bloddryppende (les: spekulativ) om han ville. Det gjorde han heldigvis ikke.

ANMELDT AV

Svein Øverland

PUBLISERT 1. november 2019

PÅL GRØNDAHL *Om drap*, Gyldendal 2019, 316 sider.

Det er noe med drap og drapsmenn og -kvinner som fascinerer oss. Slik har det nok alltid vært. Brødrene Grimms eventyr var like fulle av grusomme detaljer som filmen American psycho og PC-spillet Call of Duty. I de siste årene har vi i tillegg fått en lang rekke dokumentarer om kjente drapssaker og drapsmenn. True crime-sjangeren er særlig populær, sannsynligvis fordi seeren eller lytteren blir involvert i etterforskningen og avsløringen. I virkeligheten er drapsmenn sjelden veldig fascinerende. Den personen karakteren Hannibal Lecter i Nattsvermeren er bygget på, var for eksempel hverken tvangsnevrotisk eller vinkjenner. De fleste psykopater har dessuten lavere intelligens enn gjennomsnittet, ikke høyere. Alt dette og mer til vet nok Grøndal bedre enn de fleste. Han har sin doktorgrad i rettspsykologi og har lang erfaring som rettsoppnevnt sakkyndig i strafferett. I tillegg blir han ofte intervjuet i media grunnet evnen til å formidle vanskelige temaer på en lettfattelig måte.

Jeg er sikker på at Grøndahl kunne gjort boken Om drap både mer akademisk (les: tørrere) og mer bloddryppende (les: spekulativ) om han ville. Sannsynligvis ville boken solgt mer dersom han hadde «gønnet» på med «juicy details» og dermed fridd til draps- og drapsmannsfascinasjonen i oss. Det gjorde han heldigvis ikke. Snarere benytter han anledningen til å knytte sammen viktige juridiske og psykologiske prinsipper og praktiske sider ved etterforskning, sakkyndighet, rettspsykologi, strafferett og straff.

Folkeopplyser og myteknuser

Som alle gode fagbøker er boken delt inn i adskilte temaer med ledsagende og oppdaterte referanser. Kapitlene dekker partnerdrap, æresdrap, hatdrap, seriedrap, massedrap, medisinske drap og drap begått av barn og unge. Grøndahl beskriver også hvordan drap skildres i media, og reflekterer over hvorfor vi synes å være så fascinert av drap. I tillegg avsluttes hvert kapittel med oppsummerende kulepunkter. Det fungerer som et virksomt pedagogisk hjelpemiddel, samtidig som leseren kan bla seg direkte frem til kulepunktene for å få en grovoversikt over temaene. I tillegg beskriver Grøndahl kasus på en likefrem måte, noe som både tjener som eksempler på temaene og bidrar til å holde på leserens interesse.

«Om ikke drapsmenn i seg selv er så fascinerende som media vil ha oss til å tro, så er fagfeltet virkelig det»

Gjennom å redegjøre for relevant empiri, teori og begreper følger Grøndahl i fotsporene til fremstående psykiatere og psykologer som har fått eller tatt rollen som folkeopplysere innenfor dette spesielle fagfeltet. Rettspsykiatrien har med jevne mellomrom både blitt kritisert for å mangle et solid vitenskapelig fundament og for å bruke begreper som er vanskelig å forstå for folk flest og rettsapparatet. Disse innvendingene har blant annet ført til kritikk av de rettspsykiatrisk sakkyndiges rolle under rettssaken mot Knut Hamsun og Anders Behring Breivik. Rettspsykiaterne

Gabriel Langfeldt og Ørnulv Ødegård^[1] argumenterte med at mye av kritikken mot deres rolle og konklusjoner bygget på misforståelser, og valgte derfor i ettertid å publisere sin erklæring offentlig. De benyttet da også muligheten til å beskrive begrepet «varige svekkede sjelsevner» og andre rettspsykiatriske begreper. Etter 22. juli-rettssaken opplevde imidlertid mange at psykologene og psykiaterne som uttalte seg i saken, ikke maktet å forklare terroren og de rettspsykiatriske begrepene på en forståelig måte. Grøndahl, derimot, bruker sin erfaring som psykolog og folkeopplyser til å forklare kompliserte juridiske begreper. I tillegg avviser han flere medieskapte myter. For eksempel viser han til hvor sjelden drap faktisk forekommer i Norge, særlig med tanke på den høye forekomsten av skytevåpen her til lands. Selv om Norge ligger på 11. plass på listen over antall våpen per innbygger, så utgjør drap kun 0,1 prosent av anmeldt voldskriminalitet. Uten slik kunnskap kan man fra media og underholdningskulturen lett få inntrykk av at det nærmest er vanlig med drap her til lands.

En lærebok

Om drap kan på mange måter fungere som en lærebok i retts-, sikkerhets- og fengselspsykiatri, men med kapitler og betraktninger som også fungerer som innføring i juridiske grunntemaer. Det finnes riktignok gode lærebøker både på engelsk og norsk til det formålet, for eksempel Rettspsykiatri i praksis av Randi Rosenqvist og Kirsten Rasmussen (2004), men Om drap inneholder også temaer som peker utover læreboksjangeren.

Boken får mer liv når Grøndahl slipper seg litt løs og deler sine tanker om enkeltsaker og de mer basale grunnproblemene fagfeltet må forholde seg til. I etterordet reflekterer Grøndahl rundt hvordan man kan forklare forskjeller i drapsfrekvens mellom samfunn, og hvordan man kunne redusert forekomsten. Og i det kompakte kapittelet om straff og juss reflekterer han rundt tilregnelighetens dilemmaer. Her kommer også bokens stadige skifte mellom det akademiske og det folkelige språket tydelig til syne, for eksempel der Grøndahl konkluderer med at «Vi finner visst ikke helt ut av det». Til sammen fører dette til at Om drap ikke så lett kan plasseres i en tydelig sjanger, noe som er en styrke med boken.

Mange psykologer vil nok savne en mer inngående beskrivelse av de psykologiske prosessene som leder til drap. Beskrivelsene i boken er ofte knyttet til generelle klassifikasjoner og «kalde beskrivelser» heller enn undersøkelser av kontrolltap eller planlegging forut for drapet. I tillegg savner jeg ytterligere beskrivelser av seksualdrap og seksualitetens rolle generelt.

Boken gir en god innføring i drap og tilliggende fenomener for psykologer som allerede interesserer seg for de psykologiske og juridiske aspektene ved drap, men også for psykologer som ennå ikke har fattet interesse for fagfeltet. Om ikke drapsmenn i seg selv er så fascinerende som media vil ha oss til å tro, så er fagfeltet virkelig det.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 56, nummer 11, 2019, side

ANMELDT AV

Svein Øverland, seksjonssjef ved Seksjon for nasjonale rettspsykiatriske funksjoner, Avd. Brøset, St. Olavs hospital.

+ **Vis referanser**

Langfeldt, G., Ødegård, Ø (1978). Den rettspsykiatriske erklæring om Knut Hamsun. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.